

VAATAMISVÄÄRSUSED RAJAL

Hinsa küla ja Haanja looduspark – KoKu jooks saab alguse Vastseliina vallast Hinsa küla juurest. Lisaks KoKu jooksule algavad sealt ka Kütiorgi ja Haanja looduspark. Looduspark püüab hoida, taastada ja arendada Haanja kõrgustikule aegade jooksul inimese ja looduse koosmõjul kujunenud iselaadseid maastikke, looduskooslusi ning elulaadi. Sellele kandile on iseloomulikud hajakülad, väikesed põllulapid ning karja- ja heinamaad, künklikust reljeefist tingitud omapärased maaharimisvõtted ja kehvast põllumaast ajendatud käsitöötraditsioonid.

Tulles tagasi Hinsa küla juurde, siis pealtnäha rahuliku külapastoraali pinna all leemendab aga endiselt skandaalne vahejuhtum aastast 2012, kui Võrumaa Teataja kirjutas järgmist: *"Naabervalla ettevõtja Olev oli korraldanud Savi talule ekskavaatoriga sellise joogiveekaevu kaevamise, kust töö tellija väitel tuli sita järele haisvat vett. --- Proovide järgi olid reoveele viitavate enterokokkide ja coli-bakterite näidud nullis. Raua sisaldus oli samas 2100 µg liitri kohta, mis ületab ligi kümnekordselt piirsisaldust 200 µg/l. --- „Loomulikult!” ütles kaevumeister vastuseks küsimusele, kas analüüsid näitavad, et kõik on veega korras. Tema sõnul näitavad analüüsid, et reovett pole. Vee karedus tuleneb aga suurest rauasisaldusest. „Rauda ei saa muuta,” ütles kaevumeister analüüsi tulemusi kommenteerides, seetõttu ei saa tema väitel öelda, et vesi on pask."*

Kütiorgi – see kuristikoru tüüpi org on Eesti sügavaim (50-75 m). Tavaliselt tekivad sellised kitsad ja sügavad orud, mille sügavus võib ületada laiuse mitmekordselt, mäestikes või kõrgustikes. 4,7 km pikkune Kütiorgi saabki alguse Haanja kõrgustikult ja laskub põhja suunas Võru orundisse. Oru põhjas voolab Iskna jõgi, mis saab alguse Suure-Munamäe alt Vaskna järvest. Kütiorule on iseloomulikud järsuveerulised säkklisaorud – tsorid (Lambahannatsori, Süvaorutsori, Tammetsori, Rebasetori, Juudijeeratus). Oru kuju on ebakorrapäraselt looklev ja selle põhi ebatasane.

Kütioru suusakeskus – Kütioru vasakpoolsele veerule, Koloreinu lähedale on rajatud suusakeskus. Talvisel ajal on avatud mitu erineva raskusastmega nõlva: 250 m pikkune sporditrass, 150m pikkune ekstreemtrass ja 500 m pikkune turismitrass. Oru idanõlval olevad rajad on ühed järsemad ja suurima kõrgustevahega suusarajad Eestis. Viimase 25 aasta jooksul on looduskaitstjad mitmeid kordi viidanud erosioonihule, mis kaasneb nii järsule orunõlvale suusaradade rajamisega. Igal sügisel toimub Kütiorus Võrumaa pikamaajooksusarja üks raskeimast etappidest, kus tänavu tuli 13 km pikkusel põhidistantsil võitjaks ka orienteerujatele tuttav OK Põlva Kobrase liige Raido Mitt. Kütioru nõlvadel on oma jooksurammu proovile pandud ka ajaloolistel orienteerumisvõistlustel nagu Eesti MV tavarajal 1997. aastal ja samal aastal toimunud legendaarsel Hõst-Õst reisi etapil. Alates 2004. aastast pole OK Võru julgenud Kütiorus isegi mitte päevakuid korraldada.

Järvede org – Kütioruga lõikavas lääne-ida suunalises Järvede orus paikneb ahelikuna 8 väikest järve: Pikkjärv, Paenu- ehk Uusjärv, Kalpjärv, Pütäljärv, Suur ja Väike Mäestjärv, Konnaland ja Aheljärv. Järvede orus joosti 1992. aastal Eesti MV teates, toona oli meestel lausa 4 vahetust ja alguse sai OK Lehola kuus aastat kestnud võiduseeria.

Verijärv – Verijärv asub 40 meetri sügavuses järsuveerulises ürgorus ja selle põhja- ja loodekaldal püüavad pilku parkmetsad, mille ehteks on 120–140 aasta vanused männid. Kuna järv paikneb sügava kagu-loode suunalise ja edela-kirde suunalise ürgoru lõikumiskohal, on ta seetõttu loogakujuline. Järve sügavus on kuni 19,4 m (keskmine sügavus 6,3 m). Järv on olnud veelgi suurem ja sügavam, kuid 1922. aasta kevadel purunes väljavoolule ehitatud pais suurvee tõttu ja veetase langes 1,5 meetri võrra. Verijärvega on seotud mitu muistendit. Eriti levinud on jutt kurja Kasaritsa mõisniku uputamisest kutsari poolt, kes tõlla magava härraga Verijärve juhtinud. Veel praegugi olevat see tõld selge ilmaga näha. Verijärve nimi aga tulevat sellest, et orjade peksmisel nende veri järve voolanud. Kohe Verijärve kõrval Kose alevikus elab Eesti kuulsaim orienteerumis perekond. Perekond Sillad.

Kunnmägi, Härmägi ja Puiga – õige pea pärast Verijärve äärest lahkumist on osalejatel võimalik hinnata motosporti mõju loodusele – rada ületab mootorrattaste enduro ehk kestvussõidu rajavõrgustikku.

Kunnmägi on üks levinumaid mäenimesid Võrumaal, Jaanimägede, Korgõmägede ja Savimägede järel. Seda mäge ei tasu siiski seostada kuningatega, sest tegelikult on *kunn* hääbu võrukeelne sõna, mis tähendab muhku või kühmu. Evar Saar on kirjutanud: *"Kui sõna kunn tähendus ununeb, võib ka mäenimi muutuda nõnda, et see kõlab iseäranis bravuurikalt. Vastse-Kuuste Munnmäed on keeliliselt alalhoidlikumate naabrite pruugis Karilatsis vanaviisi Kunn'mäed."* Verijärve ümbruses on lausa kaks Kunnmäge.

Kohas, kus Verijärve edelatipust edelasse jätkuv Kosõ org ristub Haanja maanteega, läheb rada hetkeks Kolme kuninga silla alla. Silda ehitati kolme valituse ajal (1939–1943), sellepärast Kolme kuninga silla nimi. Teine legend räägib, et nõukogude ajal taheti ehitada Puigalt Haanjani nõorsirge tee, kuid looduskaitsele see idee ei meeldinud ning elementargeomeetria austajad pidid leppima kõigest 3 kilomeetri pikkuse teelõiguga Puigalt Vardjamäeni. Kuna Ahja poiss Friedebert Tuglas suvitas Puigal 2 aastat oma elust (1921-1922), on talle loomulikult püstitatud sinna ka mälestuskivi.

Andsu järved ja Andsumägi – Võru linnast veidi lõuna pool paiknevad teineteisest vaid poolesaja meetri kaugusel Andsu sõsarjärved Edejärv ja Peräjärv. Need kõrgete kallaste ja väga hea läbipaistvusega järved (kuni 4 m) on pindalalt küll pisikesed, kuid näiteks Peräjärv on tervelt 12,4 m sügav. Peräjärve kagukaldal paikneval Andsumäel asub endine suusaspordikompleks kahe hüppemäe (K13 ja K30) ja slaalominõlvaga. Hüppemäed on ka praegu kasutuses ja need kuuluvad Võru Spordikeskusele. Igauks võib maandumisnõlva servast ettevaatlikult alla piiludes hinnata, kuidas mägikotka elu meeldiks, kuid õrritava märkusena olgu ära öeldud, et peale Martti Nõmme on Võrumaa kõige suuremad kõrguspõlgurid noored tüdrukud Annemarii Bendi, Triinu Hausenberg ja Sandra Sillaste.

Andsumäe suusahüppemägi, mille ehitas Võrumaa komsomol 1949–1950., VK F 352:14 F/n, Võrumaa Muuseum, <http://muis.ee/museaalview/1101156>.

Kubija järv, spordibaas ja spa – Kubija männikute vahel, kohe KoKu jooksu finiši lähedal asub hotell ja loodusspa, kus lisaks tavalistele vee- ja saunaprotseduuridele, saab unekliinikus abi ka unehäiretele. Kubija hotelli omanik on orienteeruja ja OK Võru liige Aigar Pindmaa. Spa ja saunakeskus on avatud ka KoKu jooksu päeval! Uuri lähemalt <http://www.kubija.ee/et/spa-ja-saunakeskus> Koku jooksu finiš asub Kubija Suusabaasis, kus lõppeb ka Munamäe-Võru maastikujooks, mis toimus nädal enne KoKu jooksu. 13 km pikkuse põhidistantsi võitis Keio Kits.